

פרשת וישלח

בפרשה זאת נעסוק בנושא המלאכים. המלאכים מופיעים פעמים רבות במהלך הפרשיות האחרונות, ראו לדוגמא את הפסוקים האחרונים בפרשת ויצא. וכן בפרשתנו הם מופיעים מספר פעמים: גם באזכורים מפורשים, וגם במקומות אשר המדרש והפרשנות טוענים שמדובר בהם במלאכים. ננסה להבין מה משמעות המלאכים, מה העניין בהם, ומהי המהות הזאת של מלאכים. האם יש בכלל מלאכים בשמים?

לגבי תחילת הפרשה: בתחילת הפרשה מתוארת ההתארגנות של יעקב לקראת המפגש עם עשיו אשר ממנו ברח מחשש לחייו לאחר גניבת הברכות. במדרש רבה – בקטע הבא אנחנו עדים למחלוקת בהבנת שליחת המלאכים המתוארת בפסוקים בתחילת הפרשה (פרק ל"ב פסוקים ד' - י"ב).

- עיינו במדרש ונסו לראות מתוכו: ממה נובעת המחלוקת? האם יש ספק על מציאות המלאכים? מה נדרש להסביר מי שסובר שמדובר במלאכים ממש?

בראשית רבה (ותיאודור-אלבק) פרשת וישלח פרשה עה

מלאכים אילו לא היו אלא שלוחי בשר ודם, [ורבנן אמרי מלאכים ממש, מה אם אליעזר שהוא עבדו שלבית נזדווג לו מלאך וזה שהוא אהובו שלבית על אחת כמה וכמה], אמר ר' חמא בר' חנינה הגר שפחת שרה היית ונזדווגו לה ה' מלאכים זה שהוא אהובו שלבית על אחת כמה וכמה, אמר ר' ייני יוסף קטן שבטים היה וניזדווגו לו ג' מלאכים וימצאהו איש (בראשית לז טו) וישאלהו האיש (שם שם / בראשית ל"ז) ויאמר האיש נסעו וגו' (שם שם / בראשית ל"ז יז) זה שהוא אביהם על אחת כמה וכמה

במדרש תנחומא מופיע דיון המתיחס לקשר שבין המלאכים לבין הגעת יעקב לארץ ישראל בתחילת פרשתנו, ויציאתו ממנה בפרשה הקודמת.

- עיינו בדברי התנחומא וחשבו, מדוע שיהיה קשר בין הופעת המלאכים לבין המיקום הגיאוגרפי?

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן ג

וישלח יעקב מלאכים. זש"ה (זה שאמר הכתוב) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך (תהלים צא יא), אימתי בשעה שאדם בארץ ישראל, מלאכים שבארץ ישראל משמרין אותו, וממי אתה למד מיעקב, שבשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מה כתיב ויחלם והנה סולם וגו' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח יב), לא היה צריך לומר אלא יורדים ועולים, משאדם יורד הוא עולה, והוא אומר עולים ויורדים, א"ל אותן המלאכים שהיו משמרין אותו בארץ ישראל עלו להן וירדו אחרים לשמור אותו בחוצה לארץ, לא עשה אלא כשהוא בא מפדן ארם ירדו אותן המלאכים שהיו משמרין אותו בארץ ישראל, שנאמר ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים (שם / בראשית / לב ג), מחנה אין כתיב כאן אלא מחנים, שתי מחנות, אותן הראשונים ואותן האחרונים, מה עשה יעקב, כיון שרצה לשלח אצל עשו, נטל מאלו ומאלו ושלה, שנאמר וישלח יעקב מלאכים, ואל תתמה שהרי קטן ביתו דיבר עם המלאך, מי הוא זה זה יוסף, שכיון שאמר לו לך נא

וראה וגו' (שם /בראשית/ לז יד), מה כתיב וימצאהו איש וגו' (שם שם /בראשית ל"ז טו), מה אמר לו, ויאמר האיש נסעו מזה וגו' (שם שם /בראשית ל"ז יז). מהו דותינה שהיה אותו המלאך משמר דת יה, ואתה אל תתמה על יעקב ששלח מלאכים, ולא ביוסף, אלא אפילו הגר דיברו עמה המלאכים, מה כתיב ויקרא מלאך (ה') [אלהים] אל הגר (שם /בראשית/ כא יז), כמה מלאכים דברו עמה, ר' לוי אמר, ורבותינו אמרו ג', ומה אם השפחה מסיחה עם המלאכים, אל תתמה עם יעקב שהיה משלח את המלאכים, לפיכך כתיב וישלח יעקב מלאכים.

בפרשתנו מופיע קטע נוסף ובו מפגש עם יצור מיוחד... עיינו בפרשה בפסוקים כ"ג - ל"ג.

- עם מי נאבק יעקב?
- עיינו בדברי רש"י על הפסוק. על פי רש"י במי המדובר? מה משמעות המאבק?

רש"י בראשית פרק לב

ויאבק איש – מנחם פירש ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בתר דאביקו ביה, ואבק ליה מיבק, לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו. ופירשו רבותינו ז"ל שהוא שרו של עשו:

ברכתני – הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהם:

(כט) לא יעקב – לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף את שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב (הושע יב ה) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו, בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו (שם) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו (פסוק ל) ויברך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה:

ועם אנשים – עשו ולבן:

ותוכל – להם:

(ל) למה זה תשאל – אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

- מדברי התנחומא עולה כי גם כאן בסיפור המלאך יש איזו שמירה ועזרה מיוחדת ליעקב. כיצד המלאך מהווה סיוע ליעקב?

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן ז

ויותר יעקב לבדו (בראשית לב כה), מה כתיב למעלה מן הענין ויירא יעקב מאד וגו', כיון שראה הקב"ה היאך היה יעקב מיצר, אמר ר' ברכיה שלח ארבע כתות של מלאכים לעשות מלחמה עם עשו כל הלילה, באתה כת ראשונה אמר להם למי אתם, אמרו לו בניו של יצחק אנו, והיו מפגישין אותו, אמר להם מבני בניו של אברהם אנו, התחילו מפגישין אותו, כיון שאמרו אחיו של יעקב אנו, התחילו מניחין לאותן בשביל כבודו של יעקב נניח אתכם, הוי ויותר יעקב לבדו. ולא היה יעקב יודע כמה נסים הקב"ה עשה עמו, לא עשה אלא כיון שבא בבקר,

אמר לו עשו אחיו, מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי (שם /בראשית/ לג ח), אשר ראיתי אין כתיב כאן, אלא אשר פגשתי, ויעקב לא היה יודע ששלח לו הקב"ה מלאכים, אלא היה סבור שהוא עסוק באותו המנחה ששלח לו, לכך אמר לו למצא חן בעיני אדני (שם /בראשית/ ל"ג), וכיון שראה הקב"ה שהוא מתיירא, שלח לו מיכאל לעשות עמו מריבה, מה עשה לו המלאך, נדמה לו בדמות רועה, שנאמר ויאבק איש עמו וגו', וירא כי לא יכול לו וגו', ויאמר שלחני וגו' (שם /בראשית/ לב כה כז).

בדברי הזוהר, ישנו פירוש מענין מאוד בדבר המשמעות של המלאכים. זאת על פי פסוק בתהילים צ"א. קראו את הפסוק במקורו, ועיינו בדברי הזוהר. (יש תרגום תוך כד').

זוהר כרך א (בראשית) פרשת וישלח | פרשת וישלח יעקב

וישלח יעקב מלאכים וגו', רבי יהודה פתח (תהלים צ"א) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך האי קרא אוקמוה חברייא [=פסוק זה העמידו החברים], דהא בשעתא דבר נש אתי לעלמא [=שבשעה שהאדם בא לעולם], מיד אזדמן בהדיה יצר הרע דאיהו מקטרג ליה לבר נש תדיר כמה דאת אמר [=מיד מזדמן אצלו יצר הרע שהוא מקטרג לו לאדם באופן תדיר כמו שנאמר] (בראשית ד') לפתח חטאת רובץ, מאי חטאת רובץ, דא יצר הרע, [=זה יצר הרע] ודוד הכי נמי קרייה חטאת דכתיב [=ודוד גם כן קרא לו חטאת שכתוב] (תהלים נ"א) וחטאתי נגדי תמיד, בגין דאיהו עביד ליה לבר נש כל יומא למחטי קמי מריה, [=מאחר והוא עושה לאדם כל שיטא לפני אדונו] ויצר הרע דא לא אתעדי מבר נש מיומא דאתיליד בר נש לעלמין ויצר הטוב אתי לבר נש ... כד איהו בר תליסר שנין [=ויצר הרע מגיע לאדם מיום שנולד ויצר הטוב בא לאדם לזכותו כשהוא נהיה בן שלוש עשרה] כדון אזדווג בר נש בתרווייהו חד מימינא וחד משמאלא יצר טוב לימינא ויצר רע לשמאלא, ואלין אינון תרין מלאכין ממש [וכך מצטרפים לאדם אחד מימינו ואחד משמאלו יצר טוב לימינו ויצר רע לשמאלו ואלה הם מלאכים ממש] ממנן ואינון משתכחין תדיר בהדיה דבר נש, [והם נמצאים תדיר עם האדם] אתי בר נש לאתדכאה ההוא יצר הרע אתכפיא קמיה ושליט ימינא על שמאלא ותרווייהו מזדווגין לנטרא ליה לבר נש בכל ארחוי דהוא עביד דהא הוא דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך [=בא האדם לזכות עצמו יצר הרע נכפה לפניו ושולט הימין על השמאל ושניהם מזווגים לאדם בכל דרכיו לשמרם בכל ארחותיו שהוא עושה וזה הוא שכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך]

- גישה זאת איננה היחידה המופיעה בזוהר אולם היא מאוד מעניינת. מה היא התפיסה כאן? מה היא משמעות המלאכים על פי הדברים הנראים בזוהר?
- הרמב"ם הקדיש פרק שלם במורה נבוכים על מנת לבאר את המשמעות של המלאכים. עיינו בדברי הרמב"ם, ונסו להסביר מה הכוונה בדבריו. האם יש לנו סיכוי לפגוש מלאכים? (אפשר לדלג על קטעים לא מובנים ☺ העיקר להבין את התפיסה הכללית שמבוארת בעיקר בפסקאות הראשונות ושלוש האחרונות)

מורה נבוכים חלק ב' פרק ו'

המלאכים נמצאים. זה מן הדברים שאין צורך להביא להם ראייה מן התורה כי התורה אומרת זאת במפורש בכמה מקומות.

יודע אתה כי אלהים הוא שם לשופטים: עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כ"ב, 8). לכן הושאל שם זה למלאכים ולאווה, כי הוא שופט את המלאכים. לכן אמר: כי ה' אלהיכם (דברים י', 17). דברים אלה מופנים אל מין האדם כולו. וכן אמר: הוא אלהי האלהים – דהיינו אלוה המלאכים – ואדוני האדונים (שם, שם) – אדון הגלגלים והכוכבים אשר הם אדונים לכל גוף זולתם.

זאת היא המשמעות, לא שיהיו אלהים ואדונים ממין האדם, כי הם שפלים מדי לכך. מה גם שדברו אלהיכם כולל את כל מין האדם, המנהיגים והמונהגים שבהם. כן אי-אפשר שהכוונה תהיה בזאת שהוא יתעלה אדון על כל עץ ואבן שמאמינים לגביהם (שיש בהם) אלוהיות, שהרי אין פאר בכך ולא שבח שיהיה האלוה אדון לאבן, לפיסת העץ ולחתיכת מתכת יצוקה. אלא הכוונה שהוא השופט על השופטים, כלומר על המלאכים, ואדון הגלגלים.

כבר הבהרנו בפרק קודם בספר זה שהמלאכים אינם גופים. זה גם מה שאמר אריסטו, אלא שיש שוני במינוח. הוא אומר "שכלים נבדלים" ואנו אומרים מלאכים. באשר לדבריו ששכלים נבדלים אלה הם אמצעי בין האל יתעלה ובין הנמצאים ושבאמצעותם נעים הגלגלים – דבר שהוא סיבה להתהוות המתהווים – גם זה נאמר מפורשות בספרים כולם, שהרי לעולם אין אתה מוצא מעשה שעושה אותו האל אלא על-ידי מלאך. יודע אתה שמלאך משמעותו שליח וכל המבצע צו הוא מלאך. לכן גם על תנועותיהם של בעלי-החיים – אפילו של אלה מהם שלא ניחנו בשכל – אומר הכתוב במפורש שהן על-ידי מלאך, כאשר התנועה היא על-פי מטרת האלוה אשר שם בבעל-החיים כוח המניע אותו תנועה זאת. הוא אמר אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ו', 23), ותנועות אתון בלעם כולן על-ידי מלאך. אפילו היסודות קרויים מלאכים: עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט (תהלים ק"ד, 4).

ויתברר לך שמלאך נאמר על שליח מקרב בני-האדם: וישלח יעקב מלאכים (בראשית ל"ב, 312). ונאמר על נביא: ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים (שופטים ב', 1); וישלח מלאך ויוצאנו ממצרים (במדבר כ', 16). ונאמר על השכלים הנבדלים המופיעים לנביאים במראה הנבואה. ונאמר על הכוחות החיוניים, כפי שנבהיר. אך כאן אין אנו מדברים אלא על המלאכים אשר הם שכלים נבדלים, כי אין תורתנו מכחישה שהוא יתעלה מנהיג את המציאות באמצעות המלאכים. החכמים אמרו דברים מפורשים על דברי התורה: נעשה אדם בצלמנו (בראשית א', 26) ודבריו הבה נרדה (שם, י"א, 7), שהם בלשון רבים, לאמור: כביכול שאין הקב"ה עושה דבר עד שמסתכל בפמליא של מעלה. מתפלא אני על דבריהם מסתכל, שהרי בנוסח הזה עצמו אומר אפלטון כי האל מסתכל בעולם השכלים ואז שופעת ממנו המציאות. בכמה מקומות נאמר כך סתמית: אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה. פמליא הוא צבא בלשון יוון. כמו כן נאמר